

Miként lehet a hallgatókat bevonni a jogtörténet szépségeibe? Mekkora mértékben szükséges a mai trendeket követni az oktatás és még inkább a tanulás játékosabb tételében? Csak formai vagy tartalmi változással is jár, ha elhagyja a szakma a frontális, előadás-típusú oktatást, ahol a hallgató már csak nevében passzív befogadója az elmondottaknak? Ezekre a kérdésekre kereste a választ a 2023. december 6-án a *Kreatív módszerek a jogtörténet egyetemi oktatásában* címmel megtartott konferencia, amelynek a Nemzeti Közszolgálati Egyetem adott otthont.

Az eseményt Horváth Attila,¹ az NKE ÁNTK Állam- és Jogtörténelmi Tanszék tanszékvezető professzora nyitotta meg, aki az egyetemi hallgatók és oktatók közti kapcsolatot boncolgatta. Hangsúlyozta az oktatói kisugárzás és karizma fontosságát, miközben azt is megállapította, hogy a megváltozott hallgatói összetételben általánosan megfigyelhető a minőségromlás. Párhuzamot vont a technika és az ember között, majd felhívta a figyelmet arra, hogy a hallgatók a későbbiekben majd arra fognak emlékezni, hogy milyen ember volt az oktató.

Az első előadásban, Pókecz-Kovács Attila² az NKE ÁNTK Állam- és Jogtörténelmi Tanszék professzora nem értett egyet Horváth Attilával abban, hogy a hallgatói színvonalcsökkenés általános lenne, példaként felhozva saját tapasztalatait diákjaival, akik önképzés céljából kérték őt, hogy a hét végén latinórát tartson nekik. Előadásában hangsúlyozta, hogy nem csupán a diploma, hanem a tudás átadása is a cél, kiemelve az egyéni ambíció nyugvó kiemelkedés jelenségét. Ezzel együtt feltette a költői kérdést, hogy mire is való az egyetem. Párhuzamba állítva a munkahellyel, amely sokszor nélkülözi a kreatív feladatfeldolgozást és amelyhez szükséges a monotóniátűrés. Ebből következően az egyetem is elsősorban az életre és a piacra kell hogy felkészítse a hallgatót. Fontos, hogy a diákok viszonylagos stresszmentes környezetben tanuljanak, és jól érezzék magukat egyetemi éveik alatt, ám ez nem lehet kizárólagos cél. Hiszen amennyiben a vizsgára a hallgató azért nem megy el, mert tart tőle, akkor a munkahelyére sem menne be? Hozzátette, hogy az oktatás szabadsága abban rejlik, hogy az oktató szabadon választhatja meg a módszereit, és amennyiben ebbe beavatkoznak, akkor ezzel megsértik a tanszabadságot, így az ilyen korlátozás jogsértőnek bizonyulna. Ezek mellett kiemelte, hogy kreativitás nélkül nincs egyetem, és ezt a szempontot alapul véve olyan tartalmi elemet kell mind a képzésbe, mind a számonkérésbe beépíteni, amely leginkább tudományos dolgozat megírásánál vagy jogeset elemzésénél érhető tetten, hiszen az alkotás nem létezik kreativitás nélkül. Ehhez kapcsolódva professzor úr előadása végén a hallgatói Tudományos Diákköri Konferenciára írt dolgozatainak eredményességét vázolta fel.

Kelemen Miklós,³ az NKE ÁNTK Állam- és Jogtörténelmi Tanszék docensének előadása fókuszában a (történelmi) krízishelyzetben hozott döntések modellezése állt. A kontrafaktuális értelmezés, amely a köznyelvben a „Mi lett volna, ha...?” felütéssel szokott kezdődni, annak ellenére, hogy szerinte történészeknél releváns kérdésfelvetésnek számít, jogászoknál inkább tévedésnek bizonyulhat.

Horváth Réka*

Játszva tanítani, avagy tanítva játszani?

Kreatív módszerek a jogtörténet egyetemi oktatásában (konferenciabeszámoló)

Hangsúlyozta, hogy a döntéselemzés készség, amelyet meg kell tanulni elsajátítani. Ezt a felvetést olyan történelmi példákkal támasztotta alá, mint Hadik és Hannibál esete, ahol a kockázat–siker–eredmény modell keretein belül lehet elemezni a döntéselemzés készségét. Kelemen egy ideális egyetemi óra menetét a következő szakaszokra bontotta: érvelés, fejlesztés, csapatmunka. Ezek olyan készségeket tudnak előtérbe helyezni, mint a vitakészség, a perspektivikus rendszerlátás, a keresztbe kérdezés és a szavazásra való képesség. Az egyetemi órák keretei között kiemelten fontos bizonyos történelmi témák behatóbb megismertetése a hallgatókkal. Ez viszont nem könnyű feladat, hiszen aktuálpolitikai vitákat vonhat maga után, amelyeket célszerű kerülni. Ehhez példaként Horthy Miklós kiugrási kísérletét hozta fel, amelynél három stratégia mellett lehet érvelni. Az elemzés révén reprezentálni lehet a történelmi krízishelyzetek sajátosságát, amelynek végkiemeteleként mindig a kisebbik rosszat kell, illetve lehet választani, mivel jó döntésre a körülmények állása miatt nincs mód. A feladat keretein belül tehát a hallgatóknak kell dönteni, hogy melyik eshetőség a kisebbik rossz. Ez az élet közeli feladat a diákságot csapatmunkára és lexikális érvelésre neveli, amely szorosan kapcsolódik az egyetemek „életre való nevelésének” szerepére. Továbbá, meglepő módon, a szavazás eredménye, a döntés sok esetben eltér az történelmi szereplők által meghozott döntésektől, azaz a hallgatók máshogy cselekedtek volna az adott múltbeli krízishelyzetben.

A következő előadó, Rigó Balázs, az ELTE ÁJK Római Jogi- és Összehasonlító Jogtörténelmi Tanszék adjunktusa, az összehasonlító jogtörténet oktatása felől közelítette meg a témát.⁴ Mivel az említett tárgyból még egyetlen tankönyvi fejezet is mind térben, mind időben hatalmas anyagot ölel fel, nagyon jól kell definiálni az óra és az ezen belül elhangzott (rész)téma célját. Előadásában az *Összehasonlító jogtörténet* (szerk. Földi András) 3. fejezetéből, az *Európa fogalma* alfejezetet rövidített, önreflektív óráként adta elő. A fejezet esetében Rigó célja, hogy Európa

* Horváth Réka, PhD-hallgató, ELTE, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola. ORCID: 0009-0007-0995-9874

fogalmáról és a jog földrajzi meghatározottságáról a hallgatók a nélkül gondolkodjanak, hogy a földrajzi megközelítést alkalmazó Annales-iskola szerzőinek műveit, amelyek kétségkívül tudományosak, ám a hallgatói figyelem felkeltésére kevésbé alkalmasak, kellene frontális és lexikális módon befogadniuk. Európa fogalmának és a fogalom földrajzi meghatározottságának tárgykörénél maradvan, fontos felvázolni a geopolitika és a jog kapcsolatát, és azokat a teoretikus vagy fizikai valóságban is megjelenő választóvonalakat megkeresni a kontinensen belül, amelyek Európát kettéosztották, és amelyeknek komoly jelentősége volt/van a történelemben (pl. romanizáció határa, iszlám hódítás határa, reformáció határa, vasfüggöny, euróövezet határa). Ezt követően lehet meghatározni Európa fogalmát, viszont az előadó ennek kapcsán kiemelte, hogy amennyiben az európai politika (EU vagy egy tagállam) Európa tudományosan elfogadott fogalmához alakítja saját politikai cselekvését, akkor a fogalom által determinált döntést kell meghoznia. Példának okáért, az az ország, amely közel ezer éve létezik a kontinensen, a földrajz és a hagyomány alapján akár vallási berendezkedéstől függetlenül is automatikusan EU-tag kellene hogy legyen. Ha azonban Európa fogalmát politikai célokhoz igazítjuk, akkor az EU-tagság politikai kritériumokhoz kötött, amelynek következményeként Európa fogalma nem választható meg egyértelműen, mivel a politikai érdek felülírja a tudományosan kidolgozott fogalmi elemeket. Másként megfogalmazva: a politika válogatja ki azokat a fogalmi elemeket, amelyeket fontosnak tart (földrajz, vallás, jogállami értékek stb.). A kérdés tehát, hogy a tudományos Európa-fogalom határozza-e meg a politikai-jogi érvelést, vagy fordítva. A hallgatóknak ebben az érvelés keretben kell válaszolniuk az EU-integráció és a migráció kínzó kérdéseire, fejlesztve ezzel a perspektivikus szemléletet, a horizontális és holisztikus gondolkodásmódot, egyszóval a kreativitást.

A következő előadó, Csehes András,⁵ az NKE ÁNTK Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola doktorandusza, előadásában olyan érzékenyebb, a társadalmat megosztó kérdésekre fókuszált, mint az eutanázia, illetve az abortusz. Kiemelte, hogy az élethez való jog az alkotmányjog keretébe tartozik, de a hallgatók érintőlegesen a halálbüntetés és a személyi szabadság témáinál is találkoznak vele. *A Historia est magistra vitae* közmondás felütésével az előadó feltette a kérdést, hogy vajon a jog része-e a nemzet történetének és hagyományainak, amely az abortusz kérdésénél különösen releváns. Az évtizedek alatt különféle történelmi érvelésekkel találkozhatunk a problémakör kapcsán, viszont az ezzel járó állandó problémák megmaradtak. A hallgatóknak szükséges ilyen és ehhez hasonló tárgykörök kapcsán is fejleszteniük érveléstechnikájukat, és reflektálniuk az aktualitásokra. Megállapította, hogy fontos, hogy a hallgató aktív óraalakító legyen. Bizonyos kérdések kapcsán fel kell tudniuk vázolni egy logikai utat a múlttól a jelenig, és a végén reagálniuk kell magára a jelenre. Az előadó ezt a megoldást követte, amikor az amerikai Legfelső Bíróság abortusz és eutanázia kapcsán folytatott jogi érvelésének változását az adott történelmi kontextusba ágyazva mutatta be, amelynek során egyér-

telműen bizonyította, hogy a látszólag jelenkori jogalkalmazás és jogi érvelés is történetileg mennyire determinált.

Izmini Richárd, docens, a METU Nemzetközi Tanulmányok és Politikatudományi Intézet vezetője előadásában hangsúlyozta a portfólió alapú oktatás jelentőségét, és példaként a METU-t hozta a hallgatóságnak.⁶ Felvázolta, hogy az a cél, hogy a hallgatók portfóliót készítsenek, és mindenki be is tudja mutatni mind munkája, mind saját maga személyes fejlesztését, viszont a portfólió nem öncél, hanem adott tematikába kell ágyazni, és ennek alapján a kurzust úgy kell kialakítani, hogy helyet kapjon benne maga a tematika, az oktatási-tanulási környezet, az előzetes igényfelmérések, az utánkötés és a hallgatói-oktatói visszajelzés. Az oktatónak tisztázni és rögzítenie kell az elvárásokat, viszont fel kell keltenie a hallgatókban a lelkesedést. Az előző előadókhoz hasonlóan ő is kiemelte, hogy az óráknak fontos része a kreativitás és a készségfejlesztés, illetve az interaktivitás, valamint fontos, hogy a hallgató az órákon felül tudjon emelkedni a hétköznapiakon, tudjon kapcsolódni másokhoz, és különböző feladatmegoldások a büszkeség érzését támasszák fel bennük. Izmini a kurzus lezárására hasonlóan nagy hangsúlyt fektetett, ugyanis fontos, hogy hallgatók számára legyen egyértelmű, hogy mit tanultak, hogyan élték meg a tanulási folyamatot, a célkitűzésekből mi valósult meg, és mindezt hogyan lehet értékelni. Kiemelte, hogy a számonkérés ne csak a jegyről szóljon, hanem támasszon a diákokban igényt az önreflexióra. A portfóliókészítésben is éppen ott rejlenek a lehetőségek, hogy általuk mind az ismeretszerzés mértékében, mind a személyiség fejlődésében ív vázolható fel.

Nagyernyei-Szabó Ádám,⁷ az NKE ÁNTK Állam- és Jogtörténelmi Tanszék kutató-professzora előadását a dákoromán elmélet története bemutatásának szentelte. A vlachok először 1211-ben tűntek fel az okleveles emlékekben, viszont Dacia provincia 271. évi megszűnése és 1211 között nem maradt fenn a forrásokban írásos említés sem a vlachokról, sem a románokról, így jogos a kérdés, hogy mi történt ebben az 1000 évben. Az elmélet szerint a dákok nem haltak ki, hanem helyben, a hódító rómaiakkal ellentétben maradtak, és innen származik a román nép, akik pásztorkodó tevékenységet folytattak a hegyekben. A római dák névanyagot tanulmányozva, amely kapcsán az előadó megemlítette a téma egyik jeles magyar kutatóját, Alföldi Andrást, az elmélet mellett és ellen is felhozhatók érvek. Nagyernyei-Szabó kiemelte, hogy a magyar tudományosság az objektivitás alapján és valódi kíváncsiságból, tudományos feladatként tekintette át a római névanyagot, ezen belül a földrajzi és személynéveket, azaz hogy megtalálhatók-e bennük római kor előtti (dák) elemek, hangsúlyozva, hogy a dákoromán kontinuitás elméletét tudományos körökben elvetik. Kiemelte továbbá, hogy annak helyét új elmélet vette át, amely szerint a rómaiak a területen a dákok nélkül éltek tovább. A két elméletben közös, hogy tendenciózusak, mivel nem a kíváncsiság, hanem adott jelenség legitímálása a céljuk. Így viszont inkább tekinthetőek hitkérdéseknek, hiszen eredetmítosznak számítanak. Ebből következően felmerül a kérdés, hogy lehet-e kreativitás hitkérdésekben. Az elő-

adó rámutatott, hogy egy ilyen kísérlet lehet eredményes, amennyiben csak leírás születik a forrásokról, minősítés és értékítélet nélkül. Első megvalósulási terepe pedig, amikor nemzetközi konferencián kell eltérő országbeli kollégák között diskurzust folytatni.

A következő előadó, Képegy Imre,⁸ az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogi Történelmi Tanszék adjunktusa, előadásának kezdetén felhívta a figyelmet arra, hogy az egyetemi oktatás általános és a különböző tantárgyak tudományos célja gyakran eltér egymástól. Majd előadásában a büntetőjog-történetet feldolgozó szeminárium óráját modellezte önreflektív kitekintésekkel. A büntetőjog alapfogalmai, mint a büntetés, a sértett, a tettes, a bűncselekmény és a felelősség, valamint a hatalom kérdései fontos szerepet játszanak a jogtudományban. Ezen fogalmak értelmezése és alkalmazása a történelem során jelentős változásokon ment keresztül. A középkorban a bűnelkövető személyének meghatározása különféle szempontok alapján történt, mint az elkövető neme (férfi vagy nő), társadalmi (rendi) és vallási állása, illetve házassági állapota. Az elkövető lehetett tettes vagy társtettes (cinkostárs), és az elhatárolás dogmatikai alapjai is ekkor alakultak ki. A polgári kor büntetőjoga új irányokat vett, különösen a bűncselekmény fogalmának meghatározása terén. A bűncselekmény-fogalom történetét különösen a boszorkányüldözések kapcsán vizsgálták, amely esetben az abszolutizmus és a büntetőjogi dogmatika kialakulása jelentős hatással volt a jogrendszerre. A bűncselekménnyé válás folyamata ezen időszakban erőteljesen fejlődött. A tett központú büntetőjog és a híres esetek, mint például Jean Calas esete, hozzájárultak a jogfejlődéshez. Az újabb korokból az előadó a kriminálstatisztika, valamint híres bűnözők, például Al Capone és az ő Alcatrazba való bezárása, vagy a kolozsvári szervezett bűnözés eseteit mutatta be. Az egyetemi oktatásnak és a tantárgyaknak az a célja, hogy ezeket az alapvető fogalmakat és történelmi fejlődési folyamatokat megismertesse a hallgatókkal, hogy a tételes jog tanulása során is alapos és átfogó, történelmi ívbe ágyazott tudással rendelkezzenek a büntetőjog területén.

A konferencián elhangzó utolsó előadást Bathó Gábor,⁹ az NKE ÁNTK Állam- és Jogi Történelmi Tanszék adjunktusa tartotta. Előadását az oktatói helyettesítés témájával kezdte, amelynél hangsúlyozta, hogy gyakran kreativitásra van szükség, különösen, ha a helyettesítő oktatónak váratlanul kell beugrania. Ilyen esetek rossz élményként

rögzülhetnek, főleg, hogy helyettesítéshez tanácsot sem lehet igazán adni. Az előadó nyolc saját eseten keresztül szemléltette a kérdést: vizsgaadatokból készült fel az órára; szovjet típusú diktatúrákat mutatott be; büntetőjogi kodifikációt tárgyalt; szemináriumot tartott, ahol a hallgatók határozták meg a témát, majd az előző óra anyagából dolgozatot íratott; és hallgatók által választott témákról beszélt; megkérdezte a hallgatókat, hogy mi érdekli őket; PhD órán egy választott témáról beszélt; végül szemináriumot tartott, ahol jelenléti ívet vezetett, felajánlotta, hogy a diákok arról folytassanak diskurzust amiről szeretnének. Véleménye szerint a helyettesítés az oktatói túlélésről szól, viszont a kreativitáshoz idő kell, és fontos, hogy az órának rendszere legyen, ne csak tartalma. Ilyen helyzetben az oktató lehet felkészült, felkészületlen, avagy felkészülhetetlen. Utóbbi az az eset, amikor bár a szándék megvan, viszont a körülmények nem adóttak. Bathó azt is felvázolta, hogy az oktatói és a hallgatói attitűd egymáshoz való viszonyulása hogyan befolyásolhatja az adott óra menetét. A rendezett, tehát rendszeresen felkészült, az órára ráhangolódott oktató és rendezett hallgató viszonyánál már rögtön az elején kijelentette, hogy ilyesmi nem nagyon szokott előfordulni, míg a rendezett oktató rendezetlen hallgató kapcsolatánál fennáll a lehetőség egy jó óra megtartására. Amennyiben az oktató rendezetlen, viszont a hallgató rendezett, kínos helyzet alakulhat ki, ellenben ha mind az oktató, mind a hallgató rendezetlen, abból könnyen káosz keletkezhet. Előadását egy konkrét eset ismertetésével zárta. 28 hallgató részvételével tartott egy beszélgetést, amely során öt vélemény típus alakult ki a helyettesítésre vonatkozóan. Először is jó, ha az oktató nem látszik a felkészületlenség, így az óra egy „első óra” élmény lehet. Emellett fontos a meglepetés és várakozás faktora, hátha másként csinálja a helyettes, mint az előző oktató. Kiemelte, hogy elsődleges érdek, hogy a hallgatók tudják, miért van helyettesítés, főleg hogy a diákokban kialakulhat az elhagyatottság érzése, tehát hogy az eredeti oktatónak jó oka volt-e a hiányzásra. Zárásként megemléltette a felszabadultság érzését, hiszen a diákok többet nem találkoznak a helyettesítővel, ezért többet engedhetnek meg maguknak. Bathó ezzel együtt előadása végén hangsúlyozta, hogy a helyettesítő oktató megítélése nagyban függ a hallgatók eredeti oktatóhoz fűződő viszonyától. A konferenciát végül személyesebb tapasztalatokkal tarkított beszélgetés zárta.

Jegyzetek

- ¹ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még HORVÁTH Attila: *Jogtörténetírás és a jogtörténet oktatása*. In MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 1999. Osiris Kiadó, 52–62. p.
- ² A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még PÓKECZ KOVÁCS Attila: *A római jog oktatása a Pécsi Jogakadémián*. In KAJTÁR István – POHÁNKA Éva (szerk.): *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923. A 2009. október 16-án Pécsen tartott tudományos konferencia tanulmányai*. Pécs, 2009. Publikon Kiadó, 149–167. p.
- ³ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még KELEMEN Miklós: *A megmentett válság. Adalékok a késő római kormányzás és igaz-*

gatásfinanszírozás történetéhez. Budapest, 2021. Menedzser Praxis Kiadó, 191. p.

- ⁴ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még RIGÓ Balázs: *Az ELTE ÁJK Egyetemes Állam- és Jogi Történelmi Tanszék története a második világháborútól napjainkig*. In BOÓC Ádám – SÁNDOR István (szerk.): *Studia in honorem Gábor Hamza. Ünnepi tanulmányok Hamza Gábor 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2019. Közjegyzői Akadémia Kiadó, 225–230. p.; RIGÓ Balázs: *E pluribus unum? Recenzió Földi András (szerk.): Összehasonlító jogtörténet című tankönyvről. Jogelméleti Szemle, 2013. 4. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/rigo56.pdf>*.

- ⁵ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még CSEHES András: Állam, jog, abortusz – adalékok az abortuszvitához. *Jogtudományi Közlöny*, 2023. 12. sz. 561–568. p.
- ⁶ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még IZMINDI Richárd – VASS Vilmos: V4 Summer School as a new brand – Guide for learning and teaching V4 Studies (curriculum planning, teaching and learning methodology and assessment). *Kommunikáció Média Gazdaság*, 2021. 1. sz. 1–14. p.
- ⁷ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még SZABÓ Ádám: *Dacia papság*. Budapest, 2007. Martin Opitz Kiadó, 270. p.
- ⁸ A szerzőtől a témában kifejezetten lásd még KÉPESSY Imre: Az osztrák büntetőjog hatása a magyar büntetőjogi kodifikációra. *Jogi Tanulmányok*, 2018. 260–271. p.; KÉPESSY Imre: Eötvös József reformtörekvései a felsőoktatás területén. In VARGA Norbert (szerk.): *VI. Szegedi Jogtörténelmi Napok báró Eötvös József születésének 200. évfordulója alkalmából*. Szeged, 2014. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 109–119. p.
- ⁹ A szerzőtől lásd például BATHÓ Gábor: Hagyomány vagy reform – a kormány a népköztársaság időszakában. In IZMINDI Richárd – KISS Ferenc (szerk.): *Nyitottan a változásra. Írások a 70 éves Vass László tiszteletére*. Budapest, 2022. Budapesti Metropolitan Egyetem, 114–126. p.; BATHÓ Gábor: V. Ferdinánd lemondásának törvényessége és törvényesítése. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2022. 3. sz. 28–41. p. <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.3.3>.

